

Smernice Komiteta Ministara Saveta Evrope o Zaštiti Slobode Izražavanja i Informacija u Kriznim Situacijama

*(Usvojio Komitet ministara 26. septembra 2007. godine na 1005.
sastanku zamenika ministara)*

Dokument je preveden i štampan kao deo Zbornika pravnih instrumenata Saveta Evrope iz oblasti medija, u okviru projekta "Doprinos poboljšanju slobode izražavanja, informacija i medija u Jugoistočnoj Evropi" koji finansira Vlada Kraljevine Norveške

Uvod

Komitet ministara,

1. Ističući da su sloboda izražavanja i informacija i sloboda medija od suštinskog značaja za funkcionisanje istinski demokratskog društva;
2. Potvrđujući da član 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima (ETS br. 5) i relevantna praksa Evropskog suda za ljudska prava i dalje ostaju osnovni standardi za ostvarivanje slobode izražavanja i informisanja;
3. Duboko zabrinut zbog činjenice da su krizne situacije, kao što su ratovi i teroristički napadi, i dalje veoma rasprostranjene i da ozbiljno ugrožavaju ljudski život i slobodu, kao i zbog činjenice da vlade koje su zabrinute za opstanak društva mogu doći u iskušenje da postave neka ograničenja za uživanje ovih prava;
4. Osuđujući ubijanja i druge vrste napada na medijske profesionalce i pozivajući na poštovanje svoje Preporuke br. R(96)4 o zaštiti novinara u situacijama sukoba i napetosti;
5. Podsećajući na Rezoluciju br. 1 o slobodi izražavanja i informisanja u vreme kriznih situacija koja je usvojena na 7. Evropskoj ministarskoj konferenciji o masovnoj medijskoj politici (Kijev 10. i 11. marta 2005);
6. Uzimajući u obzir Rezoluciju 1535 (2007) i Preporuku 1783 (2007) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope o pretnjama životu i slobodi izražavanja novinara;
7. Pozdravljajući donošenje Rezolucije 1738 (2006) Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, osuđuje napade na medijske delatnike u konfliktnim situacijama i prepoznaje hitnost i potrebu preduzimanja akcije za njihovu zaštitu;
8. Ističući da dijalog i saradnja između vlada, medijskih profesionalaca i civilnog društva mogu da predstavljaju doprinos naporima koji se čine da bi se garantovala sloboda izražavanja i informisanje u vreme kriznih situacija;
9. U uverenju da medijsko pokrivanje može biti od ključnog značaja u vreme kriznih situacija tako što će omogućavati tačne, sveobuhvatne i pravovremene informacije, ali i da medijski profesionalci mogu da doprinesu sprečavanju ili rešavanju određenih kriznih situacija tako što će se pridržavati

najviših profesionalnih standarda i negovati kulturu tolerancije i razumevanja između različitih društvenih grupa;

10. Usvaja kao proširenje i dodatak na „Smernice o ljudskim pravima i borbi protiv terorizma“, koje su usvojene 11. jula 2002. godine, sledeće smernice i poziva države članice da obezbede da one budu široko rasprostranjene i nadgledane od relevantnih vlasti.

I. Definicije

1. Koje se koriste u ovim smernicama:

- reč „kriza“ koristi se za ratove, terorističke napade, prirodne katastrofe, katastrofe izazvane ljudskim faktorom i druge situacije u kojima je ugrožena sloboda izražavanja i informisanja (na primer, kada se sloboda izražavanja i informisanje ograničavaju iz bezbednosnih razloga);
- izraz „medijski profesionalci“ odnosi se na sve one koji učestvuju u prikupljanju, obradi i širenju informacija koje su namenjene medijima. Odnosi se i na kamermane, fotografe i pomoćno osoblje (kao što su vozači ili prevodioci).

II. Radni uslovi medijskih profesionalaca u kriznim situacijama

Lična bezbednost

2. Države članice trebalo bi da obezbede najveću moguću bezbednost medijskih profesionalaca – i domaćih i stranih. Međutim, države članice ne bi smele da garantovanje bezbednosti koriste kao izgovor za nepotrebno ograničavanje prava medijskih profesionalaca, na primer, slobodu kretanja i pristup informacijama.

3. Nadležne vlasti trebalo bi brzo i detaljno da istražuju ubistva i druge vrste napada na medijske profesionalce. Kad god je moguće, počinioci moraju da budu izvedeni pred lice pravde, i to po transparentnoj i brznoj proceduri.

4. Države članice bi trebalo da traže od vojnih i civilnih agencija koje su zadužene za delovanje u kriznim situacijama da preduzmu praktične korake u promovisanju razumevanja i komunikacije sa medijskim profesionalcima koji izveštavaju o takvim situacijama.

5. Novinarske škole, profesionalna udruženja i medijske kuće se ohrabruju da organizuju odgovarajuće opšte i specijalne bezbednosne obuke za medijske profesionalce.

6. Poslodavci iz medijskog sektora bi trebalo da teže najboljoj mogućoj zaštiti svojih zaposlenih na opasnim misijama, uključujući treninge, bezbednosnu

opremu i praktične savete. Takođe, trebalo bi da im ponude adekvatno osiguranje s obzirom na rizik. Međunarodne organizacije novinara mogle bi da razmotre uspostavljanje sistema osiguranja za slobodne medijske profesionalce koji izveštavaju o kriznim situacijama.

7. Medijski profesionalci koji su proterani iz zona sa ograničenim pristupom zbog nepoštovanja nacionalnog i međunarodnog prava, izazivanja nasilja ili podsticanja mržnje, a što se ogleda u njihovim vestima, ili širenju propagande zaraćenih strana, trebalo bi da, uz pratnju vojnih snaga, budu sprovedeni do neutralne, sigurne teritorije ili ambasade.

Sloboda kretanja i pristup informacijama

8. Države članice bi medijskim profesionalcima trebalo da garantuju slobodu kretanja i pristup informacijama u kriznim situacijama. Da bi to ostvarile, nadležne vlasti koje su zadužene za krizne situacije trebalo bi medijskim profesionalcima, koji su akreditovani od svojih medijskih organizacija, da dozvole pristup kriznim područjima.

9. Kada je prikladno, akreditacioni sistemi za medijske profesionalce koji izveštavaju o kriznim situacijama trebalo bi da se koriste u skladu sa načelom 11 Dodatka Preporuci br. R(96)4 Komiteta ministara država članica o zaštiti novinara u situacijama sukoba i napetosti.

10. Ako nacionalni zakon to zahteva, onda bi akreditacije trebalo dodeljivati svakom medijskom profesionalcu, bez ikakve diskriminacije, u jasnoj i brznoj proceduri i bez ikakvih birokratskih prepreka.

11. Vojne i civilne vlasti koje deluju u kriznim situacijama trebalo bi da obezbede zvanične informacije za sve medijske profesionalce koji izveštavaju o događajima, i to održavanjem brifinga, pres-konferencija, pres-tura ili na druge odgovarajuće načine. Ako je moguće, vlasti bi trebalo da uspostave informativni centar sa odgovarajućom opremom za medijske profesionalce.

12. Nadležne vlasti država članica treba da obezbede informacije svim medijskim profesionalcima na podjednako osnovi i bez diskriminacije. Kada je reč o pristupu informacijama, „involvirani” novinari ne bi trebalo da budu više privilegovani od drugih osim što imaju određenu prednost koja proističe iz njihove povezanosti sa tim vojnim jedinicama.

III. Zaštita novinarskih izvora informacija i novinarskog materijala

13. Države članice bi trebalo da štite prava novinara da ne otkrivaju izvor informacija u skladu sa Preporukom br. R(2000)7 Komiteta ministara u vezi sa tim pitanjem. Najmanje što bi države članice trebalo da učine jeste da u svoje domaće zakonodavstvo i praksu uvedu načela iz ove Preporuke.

14. Ni iz razloga njihove bezbednosti, agencije koje sprovode zakon ne bi trebalo da od medijskih profesionalaca zahtevaju da im ustupe informacije ili

materijale (beleške, fotografije, audio ili video zapise i dr.) koji su sakupljeni tokom izveštavanja o kriznim situacijama, niti bi takav materijal smeo da bude zaplenjen sa ciljem da se koristi u pravnim procedurama. Svaki izuzetak od tih načela bio bi suprotan članu 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima i relevantnoj praksi Evropskog suda za ljudska prava.

IV. Garancije protiv zloupotrebe zakona o kleveti

15. Države članice u kriznim situacijama ne bi smele da zloupotrebe zakonske odredbe o kleveti i da na taj način ograniče slobodu izražavanja. Posebno, države članice ne bi smele da zastrašuju medijske profesionalce sudskim tužbama ili neproporcionalnim kaznama u sudskim postupcima zbog klevete.

16. Relevantne vlasti inače ne bi trebalo da koriste zakonite ciljeve kao izgovor da pokrenu parnice za klevetu protiv medijskih profesionalaca i na taj način se mešaju u slobodu izražavanja.

V. Garancije protiv neprikladnih ograničenja slobode izražavanja i informisanja i manipulisanje javnim mišljenjem

17. Države članice ne bi smele da ograničavaju javnosti pristup informacijama u vreme kriznih situacija više nego je to dozvoljeno članom 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima i njegovim tumačenjem kroz praksu Evropskog suda za ljudska prava.

18. Države članice uvek treba da imaju na umu da slobodan pristup informacijama može pomoći da se efikasno reši krizna situacija i da se otkriju moguće zloupotrebe. Kao odgovor na legitimnu potrebu za informacijom u situacijama koje zabrinjavaju javnost, vlasti bi trebalo da garantuju javnosti slobodan pristup informacijama, između ostalog, i putem medija.

19. Države članice ne bi trebalo da koriste nejasne termine kada nameću ograničenja slobodi izražavanja i informisanja u vreme kriznih situacija. Podsticanje nasilja i javnih nereda trebalo bi da bude adekvatno i jasno definisano.

20. Međunarodni i domaći sudovi trebalo bi uvek da odmeravaju odnos između legitimne potrebe javnosti za bitnim informacijama i potrebe da zaštite integritet sudskih postupaka.

21. Države članice bi trebalo stalno da teže tome da održe povoljno okruženje u skladu sa evropskim standardima sa ciljem da obezbede funkcionisanje nezavisnih i profesionalnih medija, posebno u kriznim situacijama. U tu svrhu, trebalo bi da ulože posebne napore da podrže ulogu javnih medijskih servisa kao pouzdanog izvora informacija i faktora društvene integracije i razumevanja između različitih društvenih grupa.

22. Države članice bi trebalo da razmotre krivičnu ili upravnu odgovornost za zvaničnike koji u medijima pokušavaju da manipulišu javnim mišljenjem, računajući na veću osetljivost društva koja postoji u kriznim vremenima.

VI. Odgovornosti medijskih profesionalaca

23. Medijski profesionalci, posebno u kriznim situacijama, treba da se pridržavaju najviših profesionalnih i etičkih standarda, posebno imajući u vidu da u kriznim situacijama imaju posebnu odgovornost da javnosti obezbede brze, tačne i bitne informacije, poštujući pritom prava drugih ljudi, njihovu osetljivost i posebna stanja izazvana strahom i neizvesnošću.

24. Ukoliko je potrebno da se održi sistem novinara „involviranih” u dešavanje ili ako novinari odluče da tu poziciju iskoriste, savetuje im se da to jasno prikažu u svojim izveštajima i da navedu izvor svojih informacija.

25. Samoregulacija, kao najbolji mogući mehanizam da se obezbedi da medijski profesionalci deluju odgovorno i profesionalno, mora biti još efikasnija u vreme kriznih situacija. U vezi sa tim, i na regionalnom i na evropskom nivou, podržava se saradnja između samoregulatornih tela. Države članice, profesionalne organizacije novinara, druge relevantne nevladine organizacije i mediji pozivaju se da održavaju takav vid saradnje i da obezbede i druge vrste pomoći kada je to moguće.

26. Medijski profesionalci se pozivaju da uzmu u obzir Preporuku br. R(97)21 Komiteta ministara državama članicama o medijima i promovisanju kulture tolerancije.

VII. Dijalog i saradnja

27. Vlade, medijske organizacije, državne ili međunarodne vladine i nevladine organizacije trebalo bi da nastoje da obezbede zaštitu slobode izražavanja i informisanje u kriznim situacijama razvijanjem dijaloga i saradnje.

28. Na državnom nivou, relevantni nosioci, kao što su vladina tela, regulatorne vlasti, nevladine organizacije i mediji, uključujući vlasnike, izdavače i urednike, mogu razmotriti osnivanje volonterskog foruma kako bi putem dijaloga sprovedili pravo na slobodu izražavanja i informisanje u vreme kriznih situacija.

29. Medijski profesionalci se ohrabruju, direktno ili putem njihovih organizacija, da se u kriznim situacijama uključe u konstruktivne dijaloge sa vlastima.

30. Nevladine organizacije, a posebno specijalizovane organizacije za nadgledanje, pozvane su da u vreme kriznih situacija doprinesu sigurnom očuvanju slobode izražavanja i informacija na različite načine, odnosno da:

- održavaju linije za pomoć, konsultacije i za prijavu uznemiravanja novinara i drugih mogućih vrsta nasilja nad slobodom izražavanja i informisanja;
- pruže pomoć, u pojedinim slučajevima i besplatan pravni savet, medijskim profesionalcima koji se zbog svoga rada suočavaju sa mogućim sudskim postupcima ili problemima sa javnim vlastima;
- da sarađuju sa Savetom Evrope i drugim relevantnim organizacijama radi razmene informacija i da efikasno nadgledaju moguće pojave nasilja.

31. Vladine i nevladine donatorske institucije ohrabruju se da usvoje strategije za sprečavanje i rešavanje sukoba, kao i analizu događaja nakon završetka sukoba, i da u njih uključe razvoj i pomoć medija.

